

La pirateria ha estat una activitat constant des del moment que els pobles decideixen utilitzar vaixells per comunicar-se amb altres territoris, a major distància, i per transportar mercaderies. Freqüentment es tendeix a considerar que els vocables pirata i corsari defineixen la mateixa activitat, quan en realitat fan referència a dos conceptes clarament diferents. D'aquesta manera, per pirata entenem aquella persona que, servint-se d'un vaixell, es dedica a assaltar altres embarcacions amb l'objectiu d'apoderar-se de les persones i la càrrega que transporta. També pot atacar viles de la costa. No respon a les ordres de cap estat i, per norma, actua en solitari o en companyia d'altres iguals. Per la seva banda, el corsari era el particular que, d'acord amb un contracte establert amb un determinat estat, navegava seguint, capturant o visitant vaixells mercants o de guerra de països enemics. Era una empresa naval realitzada sota permís i autoritat d'una potència bel·ligerant amb l'objectiu de provocar pèrdues comercials i econòmiques al seu enemic. Per formalitzar l'activitat corsària, s'expedia un document --la patent de cors-- mitjançant el qual s'indicava com quedava estipulada la societat que s'establiria per armar un vaixell en cors: quins eren els objectius, la zona d'activitat o com s'havien de repartir els possibles beneficis de l'empresa.

PIRATES I CORSARIS
AL CAP DE SALOU

Imatge feta durant la visita guiada i teatralitzada "Pirates" realitzada per l'empresa de guiatges Argos Tarragona.

L'activitat explica la història de la pirateria a la costa tarragonina especialment, entre la torre de guaita de Miami Platja (Mont-roig) i la cala de les Sirenes.

*Com si estiguessin
en el moll d'Alger*
**Pirates i corsaris
al cap de Salou**

PEDRO OTIÑA HERMOSO
Fotografies: Rafael López Monné

PIRATES I CORSARIS
AL CAP DE SALOU

Posta de sol des del mirador del cap de Salou. Salou, Tarragonès.

PIRATES I CORSARIS: DE JAUME I AL SEGLE XVI

Des dels darrers decennis del segle XII, la ciutat de Tarragona patia econòmicament a conseqüència de pirates musulmans que, utilitzant l'illa de Mallorca com a base, dificultaven la navegació comercial. Aquesta situació sembla que va millorar amb Jaume I i la conquesta de Mallorca. Posteriorment serien ports de l'illa de Menorca o d'Al-Andalus, com Algesires, Almeria o Tarifa, els que enviarien vaixells contra els interessos dels regnes cristians peninsulars i, en conseqüència, les accions bèl·liques castigarien el comerç i la prosperitat de les viles i ciutats de la costa.

Òbviament, des dels ports catalans també s'armaven vaixells amb els mateixos objectius que els musulmans. El juliol de 1264, Jaume I va autoritzar Joan Guàrdia, oficial de l'arquebisbe de Tarragona; Arnau Buc i Arnau Picalquer, ambdós canonges barcelonins, i l'últim procurador de l'arquebisbe de Tarragona, a armar una galera contra els sarraïns. El rei va percebre per aquesta empresa 9.000 sous barcelonins. Jaume I deixava clar que l'activitat que havia de desenvolupar aquesta galera no podia perjudicar en cap moment els interessos de l'arquebisbe de Tarragona, i tampoc els de la ciutat i del Camp de Tarragona. Igualment, l'arquebisbe havia de rebre part dels beneficis derivats de l'activitat de la galera. La tripulació la formaven mariners de les viles del Camp de Tarragona.

Els atacs dels pirates barbarescos, que procedien de ports del nord d'Àfrica com ara Alger, els quals normalment comptaven amb suport de l'imperi otomà, van ser generalitzats durant l'edat mitjana i l'edat moderna. Durant l'edat mitjana, les tripulacions barbaresques intentaven no lluitar en mar obert contra vaixells cristians, ja que tenien una menor experiència naval i tècnica. Les seves galiotes --vaixells de rem auxiliats amb veles llatines-- sovint s'aproximaven a les platges, desembarcaven homes que atacaven el territori i s'emportaven persones, collites, animals i objectes de valor material i simbòlic.

En tenir coneixement que s'armava una flota per atacar la costa catalana, es reforçava la vigilància a les muralles de les ciutats o s'ordenava que ningú sortís de casa sense anar armat, tal com va succeir a Reus l'any 1506 amb motiu de la presència d'una armada sarraïna que havia destruït Sóller i que s'adreçava a la península. En altres ocasions, més enllà d'organitzar la població per a la resistència, també s'ordenava guardar en caixes els objectes de valor i ornaments de l'església, juntament amb les escriptures, i traslladar-ho tot a Prades, tal com ho va fer la vila de la Selva del Camp el 1543 de seguida que tingué coneixement que una poderosa esquadra sarraïna s'adreçava a la costa catalana.

Durant el segle XVI, les galeres barbaresques i les seves tripulacions, ara sí, assoliren un alt grau de desenvolupament, fet aquest que els permetia combatre, gairebé en igualtat de condicions, amb

les galeres europees. Les topades entre les esquadres cristianes i les otomanes-barbaresques van ser constants i el mediterrani esdevingué un formidable camp de batalla en tota la seva extensió. És el segle de les batalles de Préveza (1538) i Lepant (1571). És el segle dels Barba-rossa, Dragut i Andrea Doria. És el segle de Soleimà el Magnífic i de Carles V.

La costa del Camp de Tarragona i el mar de l'Ebre formaren part d'aquest camp de batalla. En conseqüència, el territori va patir una gran quantitat d'atacs que, ara per ara, és impossible de quantificar atenent que fins als nostres dies únicament han arribat les accions més importants, aquelles que queden a la memòria col·lectiva dels que les patiren i els seus descendents.

El cap de Salou, amb les seves plàcides cales, va ser l'epicentre de moltes agressions i desembarcaments. Normalment, els atacs s'iniciaven amb l'arribada, de nit, d'una o diverses galeres o galiots. Els vaixells es refugiaven a la cala Crancs, a la cala de la Font o a la cala Morisca. A la matinada, amb els primers rajos de sol, els pirates desembarcaven, s'amagaven a la garriga o entre els pins i esperaven que la gent arribés a les seves terres o a les seves botigues per agafar les arts de pescar. I, de sobte, tot canviava. La gent era capturada; les collites, robades; les arts de pescar, cremades. Tot seguit podien retornar als vaixells i fugir o, per contra, continuar l'atac cap a territoris situats a l'interior, com ara la Canonja, Vila-seca, el Mas Ricart, Mont-roig o el Mas Calvó.

De vegades, s'estaven a les cales salouenques diversos dies, tal com va succeir el mes de maig de 1561, després que Aluch Alí, amb deu galiotes grosses i per sorpresa de tots, hi va romandre uns quants dies venent captius i objectes que havien robat en altres indrets de la costa catalana. A més, van treure les embarcacions a terra i les van preparar per a la navegació. I tot, sense cap resistència dels habitants i les autoritats del país. Tal com diu un document de l'època, com si estiguessin en el moll d'Alger!

ELS ATACS I ELS PROTAGONISTES

Diversos són els capitans pirates que, entre els segles XIII i XVIII, visitaren les cales del cap de Salou a la recerca de refugi i botins, normalment amb una mínima oposició local. En destaquem tres: Dragut, Salah i Arnaut Mami. Tots ells atacaren la nostra costa al segle XVI.

Turgut Reis, conegut al país com Dragut a conseqüència d'una malformació fonètica del seu nom, va ser un dels capitans més temuts del país. De jove va entrar al servei de Jair al-Din Barba-rossa i, amb el temps, va ser nomenat comandant de dotze galeres. Els cronistes espanyols del segle XVI parlen d'ell amb admiració, per la seva intel·ligència tàctica, i amb la por que generava als territoris i a les embarcacions que atacava. La magnitud del personatge va transcendir més enllà de les cròniques, tal com queda demostrat en reconegudes obres de Góngora i Cervantes.

MASIA I TORRE VELLA
DE SALOU

Torre de guaita i defensa contra els atacs de corsaris i pirates, construïda el 1530 per ordre de l'arquebisbe de Tarragona Pere de Cardona. Actualment és un equipament cultural. Salou, Tarragonès.

BATALLA DE LEPANT (1571)

Plafó commemoratiu de la Batalla de Lepant representant, confrontades, les esquadres turca i de la Santa Lliga. Possible obra de Llorenç Passoles. Vers 1674-1675. Capella del Roser. Valls, Alt Camp.

Plan du fort de Salou en Catalogne, realitzat per Sebastian de Pontault, Chevalier de Beaulieu, (Paris, 1668)

Entre la gran quantitat d'atacs que va protagonitzar contra la costa catalana, cal destacar el que va dur a terme el juliol de 1550. Després d'atacar Pollença, a l'illa de Mallorca, Dragut es va presentar a les cales de Salou amb vint-i-dos vaixells de rems. Van desembarcar davant l'actualment coneguda Torre Vella de Salou, aleshores fortificació de la petita vila de Barenys. Després d'ensorrar les defenses de la torre, capturaren molta gent. A continuació va dirigir l'atac contra el Mas Calvó, on també prengueren molta gent. Tot seguit va embarcar els seus homes i es va dirigir cap a ponent, on atacà diverses viles, d'entre les quals destaca, per la crueltat de l'atac, l'assalt a Cullera.

De tornada cap a llevant es va aturar novament al cap de Salou. Viatjava amb la mateixa quantitat de vaixells i tornaren a desembarcar. Ara l'atac es va centrar a Vilafortuny i novament a Barenys. En aquest últim indret, profanaren l'església i l'enderrocaren, i mai més es va tornar a reedificar. De fet, la vila de Barenys va desaparèixer i mai més fou

poblada. Avui dia, únicament la Torre Vella de Salou ens testimonia la seva pretèrita existència.

L'any 1558 Dragut torna a presentar-se a Salou. A la cala Crancs, va fer desembarcar un nombre superior a quatre-cents turcs, que cremaren totes les collites que hi havia a la garriga i els prats de Salou. També cremaren un hostel i una torre i també deu o dotze petites botigues de pescadors amb les seves arts de pescar.

Un altre capità corsari força temut a la costa catalana del segle XVI va ser Salah reis, màxima autoritat política d'Alger l'any 1552. També era deixeble de Jair al-Din Barba-rossa i la seva presència a la costa de Tarragona queda testimoniada mitjançant un atac que va realitzar l'agost de 1552 contra Vila-seca: es va presentar amb vint-i-dos vaixells a les cales de Salou, on va fer desembarcar al voltant de 1.500 homes fortament armats. Van saquejar i van cremar Vila-seca. Capturaren almenys vint veïns i mataren un nombre indeterminat de persones. Entre uns i altres, superaven la quarantena. També van morir dotze veïns de Reus que formaven part d'un escamot que va acudir a l'auxili dels vila-secanos. Per la seva banda, els atacants van perdre un centenar d'homes i, segons un galiot evadit d'una de les galeres de Salah, hi havia molts ferits en el moment de fer el recompte de la tropa.

Vila-seca va quedar completament arrasada i va estar a punt de seguir les passes d'altres viles, com l'esmentada Barenys, que van desaparèixer com a conseqüència de les incursions de pirates. Gràcies a la ferotge resistència que van oferir els vila-secanos a l'atac, la monarquia va concedir-los, a començaments de l'any 1553, un donatiu de cinc-centes lliures per a la reconstrucció de les cases cremades durant el saqueig.

LA DEFENSA I VIGILÀNCIA DE LA COSTA

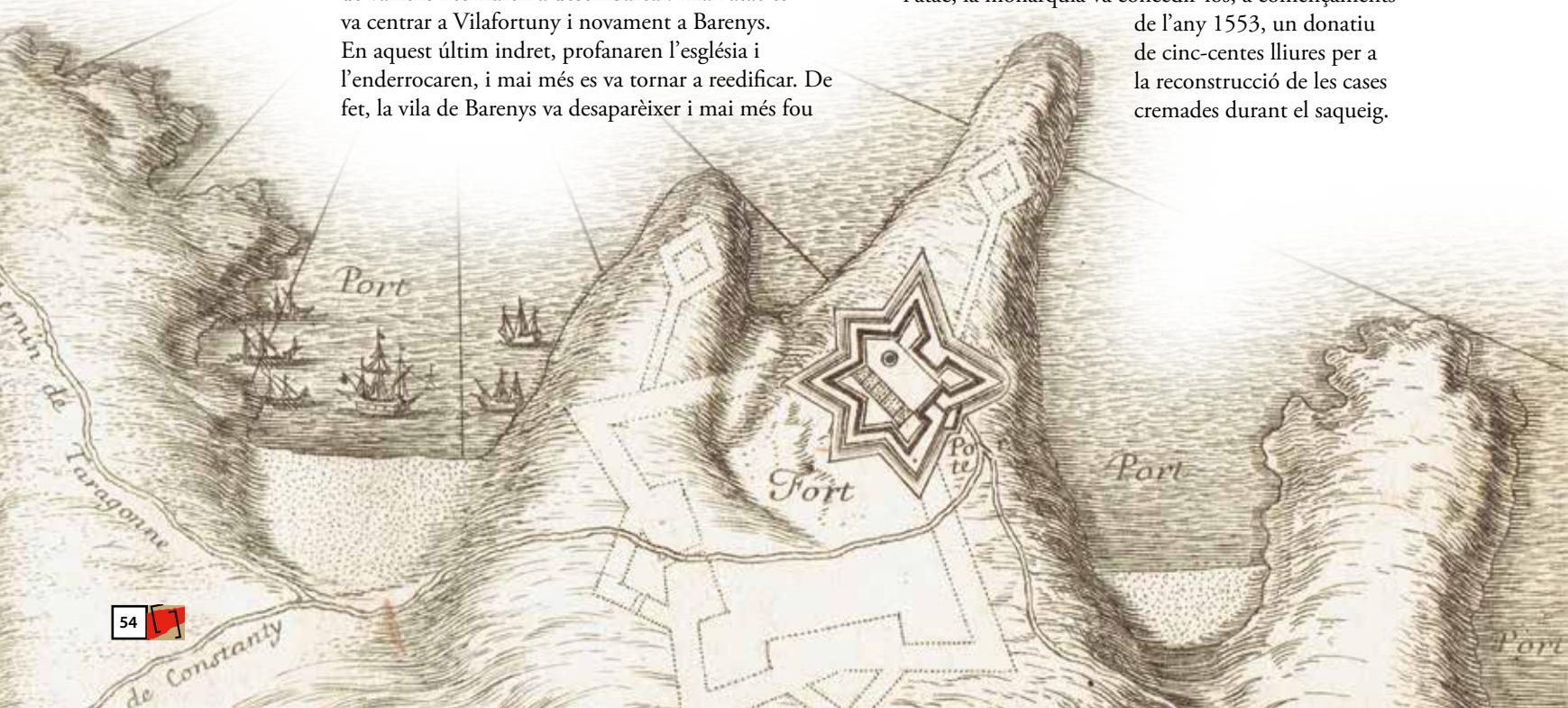
Un darrer corsari que va atacar el territori va ser Arnaut Mami. Ha passat a la història per ser el corsari que, el setembre de 1575, va atacar dues galeres espanyoles, una de les quals era El Sol, en la qual retornava a Espanya Miguel de Cervantes i Saavedra. La seva presència al cap de Salou està documentada entre 1585 i 1590 i va protagonitzar un mínim de tres atacs. En un d'aquests atacs va capturar tres barques de pesca que utilitzarien per escometre gent de Tamarit. En un segon assalt va fer desembarcar, a la punta del Faralló, al voltant de dos-cents cinquanta pirates. Va atacar la Canonja i el Masricart. El botí dels atacants va ser la captura de setze persones entre homes, dones i nens. La darrera escomesa coneguda de Mami data de l'octubre de 1590. El dia 8 d'aquell mes l'arquebisbe de Tarragona comunicava a les viles i ciutats del Camp de Tarragona que enviessin gent armada a Vila-seca perquè havien arribat vuit vaixells grossos a Salou i havien causat danys notables, ja que havien capturat persones, havien cremat pellers i s'emportaven bestiar. Des de la Selva del Camp s'enviaren vuitanta homes, a raó de cinc sous per a cadascú, per prestar auxili a Vila-seca. Però aquest reforç no va provocar la retirada immediata d'Arnaut Mami de les cales de Salou. De fet, el dia 16 d'octubre el prevere i vicari de la parròquia de Vila-seca va anar a batejar un nen que havia nascut a l'hostal escortat amb homes armats perquè el corsari encara era al port de Salou amb vuit galeres reials barbaresques.

Jerònim Rinaldi, enginyer del segle XVII, en un informe redactat amb motiu de la construcció d'una fortificació al cap de Salou, afirmava que ja en època romana va existir una gran torre que presumiblement prestava servei al port natural de Salou. Tenim coneixement que, a principis del segle XV, l'arquebisbe de Tarragona va manar construir una torre a Salou i, l'any 1500, els jurats de Reus, per tal de controlar els seus interessos al port, van manar construir una torre que tingués funcions de talaia i que, en cas necessari, s'utilitzés per a la defensa del port.

Sabem que moltes torres del territori s'edificaren al segle XVI. L'any 1527 s'iniciaren les converses entre la Comuna del Camp de Tarragona i l'arquebisbe Pere de Cardona per tal de construir una torre al port de Salou. El projecte va veure la llum l'any 1530 i el resultat va ser una torre a Barenys, l'actual Torre Vella de Salou, localitzada a tocar del mar i del camí que unia la platja de Barenys amb Reus. Per la documentació relacionada amb un atac a Vilafortuny l'any 1581 sabem que ja existia en aquella data el castell de Vilafortuny i que, cap a l'any 1588, Cambrils estava intentant acabar de construir una torre a la platja amb gran esforç.

TORRE D'EN DOLÇA

Torre de guaita i defensa de grans dimensions (10 x 11 m de planta) situada a la vora de la pedrera d'en Dolça, de la qual es va extreure la pedra per a la construcció de la catedral de Tarragona. Alguns autors han proposat la data de llur construcció en el segle XVI. No obstant això, altres dades semblen indicar que la torre d'en Dolça seria l'antic castell de Salou, ja documentat en el segle XII. Vila-seca, Tarragonès.

TORRES DE GUAITA I DEFENSA

Torre de Virgili. Torre de guaita de petites dimensions (s. XVI) destinada a vigilar la costa i donar avis de les incursions dels pirates. Està situada a 800 m de la platja. Vila-seca, Tarragonès.

Torre de Mas Carboners o de Pantaleoni. És una torre de guaita aïllada, que formava part d'un mas avui enrunat. Vila-seca, Tarragonès.

Per saber-ne més:

Pere Català i Roca.
De cara a la Mediterrània: les torres del litoral català.
Barcelona: Rafael Dalmau, 1987

Jacques Heers.
Los Berberiscos.
Barcelona: Ariel, 2003

Emma Liaño Martínez.
Vila-seca i Salou: el seu passat monumental.
Vila-seca i Salou: Agrupació Cultural de Vila-seca-Salou, 1984

A mitjans del segle XVI, coincidint amb els atacs de Dragut i Salah, s'intenta bastir una important fortificació al cap de Salou. La monarquia envia un dels seus millors enginyers, Battista Calvi, que treballava en projectes de fortificació a Barcelona, Perpinyà, les Balears o Roses. La seva proposta de defensa del cap de Salou va topar frontalment amb les idees de Bernardino de Mendoza, aleshores capità general de galeres del mediterrani i, en conseqüència, persona amb una elevada capacitat d'influència davant de la corona. Mendoza no considerava el cap de Salou un lloc estratègic. Manifestava obertament que seria una despesa important i inútil per a la corona, que el port no era més que un refugi dels vents de llevant i que molt poques vegades es veien vaixells enemics a la zona. Així les coses, les obres no prosperaren adequadament i, l'any 1585, des de la Comuna del Camp de Tarragona es recordava al rei Felip II que el seu pare havia ordenat construir una fortificació a Salou i que tenia l'obligació de finalitzar el projecte.

Tot i els esforços de les autoritats locals, la defensa del cap de Salou no s'acaba d'engegar fins al segle XVII. Durant els primers decennis s'estudià novament la manera de fortificar l'indret. S'hi va arribar a construir una fortalesa que, durant la Guerra dels Segadors, va ser assetjada i conquerida per les tropes castellanes. Sembla que no es va reconstruir i, a la dècada dels anys seixanta del segle XVII, novament es fan gestions per a la construcció

d'una nova fortificació. La iniciativa de l'obra la tingueren els vila-secanos i, el 21 d'octubre de 1666, la corona ordenava al capità general de Catalunya que concedís permís per a la construcció d'una fortificació. El 10 de desembre d'aquell mateix any es notificava per carta la llicència per construir la torre. S'hi especificava que les despeses de construcció anirien a càrrec dels constructors, així com les peces d'artilleria que s'hi havien de posar per defensar-la. Però les obres no es van iniciar fins al virregnat del duc de San Germán (agost de 1673-octubre de 1675). L'any 1679 estaven aturades i, el 5 de desembre, el rei manifestava mitjançant un reial decret que es continuessin les obres del fort del port de Salou. El responsable del seguiment de les obres fou l'enginyer Rinaldi, el qual va informar que l'obra havia estat interrompuda quan la torre presentava quaranta-cinc pams d'alçada a conseqüència de la greu crisi existent. També manifestava Rinaldi que la torre hauria prestat millor servei si hagués tingut una planta rodona, però era octogonal.

Aquesta torre completava un sistema defensiu a la costa de ponent de Catalunya que, cap a l'any 1680, estava format per un total de vint-i-cinc torres o edificis defensius des de Castelldefels fins a Sant Carles de la Ràpita.

Fora del cap de Salou, entre els segles XIV i XVII, sembla que els esforços defensius depengueren de protegir el camí del Racó, que des de Vila-seca porta

directament a la platja, tot seguint la séquia major. La presència d'un mínim de cinc torres a l'indret delaten la importància estratègica d'aquest camí per a la Vila-seca medieval i moderna.

La torre més propera a mar és la de Virgili, situada a la partida del Prat d'Albinyana. Presenta una planta quadrada i ha estat datada en època medieval tardana. Aproximadament a un quilòmetre d'aquesta torre, per damunt de la carretera vella, hi havia la torre de Grasset, avui dia desapareguda.

Una tercera torre, localitzada a poc més d'un quilòmetre de la torre de Virgili, és la del mas dels Carboners (o de Pantaleoni). Es tracta d'una construcció que presenta una planta gairebé quadrada i destaca notablement per un pendent ininterromput cap a l'interior de totes les seves cares que s'atribueix a la presència exterior d'un lleuger talús. També és destacable la presència d'espitlleres en tots els costats. Igualment se li atribueix una cronologia medieval tardana.

Gairebé a tocar de la torre anterior tenim la de l'ermita de la Pineda, segurament construïda als darrers anys del segle XVI. En si mateixa és una construcció curiosa perquè està adossada a un edifici religiós. Aquest fenomen no és estrany, ja que des de l'edat mitjana és freqüent localitzar monestirs, convents i esglésies amb elements defensius com poden ser parets gruixudes, camins de ronda,

muralles o grans torres. En aquest sentit, exemples propers serien els monestirs de Poblet i Santes Creus o l'ermita de la Mare de Déu del Camí a Cambrils.

Finalment, a 800 metres de l'ermita, tenim la torre d'en Dolsa. Està situada en un lloc estratègic: entre el camí del Racó i el camí de les Pedreres i a poc més de 300 metres a l'oest dels Tres Camins. Presenta una planta quadrada i una alçada superior als 11 metres. No està clar quan es va construir i es considera que podria ser una obra de finals del segle XVI.

La ubicació d'aquestes torres, tan properes les unes de les altres, posa de manifest la importància del camí del Racó a l'antiguitat, ja que era la principal via d'anada a la costa des de Vila-seca. El fet que durant l'edat mitjana les embarcacions descarreguessin la pesca i les mercaderies a llevant del cap de Salou, a la punta del Faralló, justifiquen, com a hipòtesi, la cronologia medieval tardana d'algunes de les torres.

La presència d'embarcacions procedents del nord d'Àfrica sospitoses de practicar la pirateria va ser freqüent al cap de Salou fins al segle XVIII. La presència d'algunes peces d'artilleria allunyaven aquestes embarcacions de la costa, fet que va provocar el repoblament de l'indret i l'assentament, d'una manera estable, de població a tocar del mar, la qual cosa suposà l'activació del comerç, la pesca, la ramaderia i l'establiment de pagesos vora el mar. ■

TORRE DE L'ERMITA DE LA PINEDA

Torre de guaita i defensa d'origen medieval (segles XIII o XIV) que està integrada a l'ermita de la Verge de la Pineda i posteriorment reaprofitada com a campanar i habitatge. Conserva tres pisos d'alçada i matacans en la part superior. Vila-seca, Tarragonès.

Per saber-ne més:

Josep Morell i Torrademè.
Pàgines de la història de Vila-seca de Solcina.
Vila-seca: Agrupació Cultural de Vila-seca, Secció de Lletres, 1990

Pedro Otiña Hermoso.
Pirates i corsaris. Els atacs contra Vila-seca i la costa del Camp de Tarragona.
Vila-seca: Agrupació Cultural de Vila-seca – Port de Tarragona, 2016

